

UČITELJSKI TOVARIŠ.

List za šolo in dom.

Izhaja v 1. in 15. dan vsacega meseca, in stane vse leto 3 gold., pol leta 1 gold. 50 kr. Spise in dopise prejema uredništvo. — Naročnina in oznanila pošiljajo se založništvu v Milic-evo tiskarno v Ljubljani.

Štev. 14.

V Ljubljani, 15. julija 1882.

XXII. leto.

Nepremakljivi naravni zakoni in nauk o božjem vladarstvu svetá.

Po nekod še zdaj toči zvonijo, dasiravno se je pri tem že tolikokrat nesreča zgodila, — pa vender, dasiravno tega vsega več ne verujemo, ko pa čujemo o tem govoriti, stori se nam nekako milo, menda, ker nas to spominja srečnih dnij, brezskrbne mladosti, in vzbudé se nam spomini, koje je vpletel Preširen v svoj sonet:

„O Vrba! srečna draga vas domača,
Da b' uka želja me iz tvoj'ga svéta,
Speljala ne bilà — — —
Od ognja dom, od toče mi pšenico
Bi bližnji sósed vároval — svet' Marka“. —

Tako sem čital nekje pred nekoliko dnevi. Tudi meni se je pri tem nekako milo storilo in sicer nekako bitko - milo, pa ne, ker me je to spominjalo srečnih dnij brezskrbne mladosti, ampak ker me je spominjalo dveh neveselih prikaznij, kateri sem večkrat opazoval med milim národom slovenskim. Prva taka prikazen je žalostna praznovnost, katera še vedno hudo vlada po nekaterih krajih naše domovine med nevednim in premalo izobraženim ljudstvom. Ako n. pr. po nekaterih krajih na Dolenjskem toča pobije, precej se povprašujejo ljudje, kdo jo je naredil? Časih zadene krivda neznane, tuje čaralnice, časih pa se obdolži tudi kak domač človek, neredko celó kak duhovnik. Gorjé pa cerkveniku, ako ni dosti močno in dosti dolgo zvonil. Babjeverniki mislijo, da že zvonjenje samo ima moč, nesrečo zabraniti ali čaralnice pregnati. Ako duhovnik in učitelj hočeta ljudstvu razlagati, kako se po naravnih zakonih dela toča, ali kako nastajajo druge naravne prikazni in da ni čaralnic, imata v tem svojem poklicu večkrat težaven posel: vsak čas še govoriti ni varno o tem. A upajmo, da ne bode vedno tako. Ako se bode posebno mladina pridno poučevala, bodeti omika in prava vera povsod zmagali nevednost in prazno vero. — Druga ne manj žalostna prikazen, katere me zvon ob hudi uri spominja, je pa ta, da tudi mnogi izobraženi ljudje tega zvonjenja nič bolje ne umevajo, kakor praznoverno ljudstvo, in da oni, ki silnih naravnih prikaznij in splošnih nesreč ne opazujejo več s praznovernim, jih pa večkrat opazujejo z nevernim očesom. — Te dve prikazni primerjajočemu stori se mi še le prijetno-milo pri spominu na krasen Preširnov sonet:

„O Vrba! srečna draga vas domača“,

v katerem je izraženo pravo, od praznovorstva in brezverstva enako oddaljeno mišljenje zdravega jedra razumnega in vernega národa slovenskega. Tudi v Vrbi, v cerkvi sv. Marka zvoní, kadar se k hudi uri napravlja, a vprašajmo tam razumnega kmeta, čemu

zvoni? in rekel nam bode: Zato, da bi se Bog ozrl na prošnjo sv. cerkve, katera je zvon blagoslovila, in bi nesrečo milostno odvrnil, ob enem pa, da bi zvonov glas ljudi k molitvi opominjal. — Verno ljudstvo je prepričano, da je Bog, kakor stvarnik, tako tudi vladar sveta in človeške osode, zato v nevarnostih in stiskah moli k Bogu:

„Zanesi nam, zanesi, Bog,
Ótmi nas rev, ótmi nadlog!
Grozí sovražnica srdíta,
V oblakov sivih plašč zavíta; —

kakor poje pesnik S. Gregorčič. Ljudstvo trdno veruje, da Bog more odvrniti pretečo nevarnost, in pesnik vernemu ljudstvu prav iz serca govori, ko o nevihti dalje kliče k Bogu:

„Ti migni — blisku žar se vpihne,
Le prst zavzdigni — grom potihne,
Le veli — bič se razdrobi,
Le želi — led se raztopi,
In róka, ki je prej grozila,
Bo blagoslov na nas rosila.“

Ravno ko to premišlujem, čujem, kako hudo da je toča pobila po Gorenjskem okrog sv. Jošta in Kranja. Po cerkvah je zvonilo, ljudstvo je molilo, a toča — je neusmiljeno bila, in v nekaterih minutah bile so uničene nade ubogih kmetov, — o kak pogled na polje in na sadne vrtove! —

Kaj pa vera ljudstva, se li ne začénja v korenu majati, ko vidijo ljudje tak sad svoje molitve? Ne, saj razumnejši izmej prostega národa dobro vedó, da Bog naših molitev ne usliši vselej, ker smo ali slabo molili, ali pa nam hoče Bog kaj boljšega dati, kakor je to, za kar smo ga prosili. Nesreče Bog pripušča hudobnim v kazen, z nedolžnimi pa ima zopet druge, blage namene. To prepričanje ima ljudstvo v svojem srcu tudi ob času hude nesreče; ako pa v prvem trenutku misli le na svojo izgubo in se mu le bôl in skrb bere na obrazu, kdo se bo temu čudil? In — da pridem še enkrat nazaj na pesen o nevihti, — ako pesnik poje, nesrečo v duhu gledajoč:

„Zastónj!
Nebó mu próšuje te ne čuje;
Vihar strášan
Čez drn in strn grmé prihruje,
Ledéno zrnje v setve vsuje
Oblak temán —
Končán je cvet in sad obrán, —
Gorjé!
— — — — —
Gorjé ti vbogi kmet, gorjé!“ —

kdo bo pesniku zameril, da pesen sklepa brez moralnega pouka? kdo ne bo veliko bolj občudoval rahločutnosti njegove, da v trenutku, ko dogodek sam tako jasno govori, pesnik — molčí, in zadetim izrazi edino le živo sočutje svojega blagega srca? Tudi tolažba v trenutku nesreče nima zaželenega vspeha; žalost se mora poprej v srcu nekoliko razboleti, predno postane srce za tolažbo dovzetno. —

Po tem za kratek sestavek predolgemu uvodu, ki pa more morda nekoliko pripomoči v pojasnenje krasne Gregorčič-eve pesni o nevihti, katera pa se sim ter tjà napačno umeva, — pridem še le do tega, o čemur sem hotel pisati, namreč do vprašanja: Kako se zлага nauk v božjem vladarstvu svetá z nepremakljivimi naravnimi zakoni? More li o velikih naravnih prikaznih in nesrečah enako, kakor prosto verno ljudstvo, misliti tudi vednostno izobražen človek, kateri si zna razlagati, kako se prikazni godé po naravnih zakonih? Hočem dokazati, da! —

Vse, kar se v naravi godí, godí se po gotovih zakonih. Vsaka prikazen ima svoj vzrok in je sama zopet vzrok drugim prikaznim. Vsled tega iz ene prikazni lahko sklepa-

mo na celo vrsto drugih. Pravila, po katerih naravne prikazni kot nasledek iz vzroka druga iz druge sledé, imenujejo se naravni zakoni. Naravni zakoni so različni od nravnih ali moraličnih zakonov. Poslednji uravnujejo prosta človeška dejanja. Človek te zakone lahko izpolnjuje, ali jim pa tudi nasproti ravna. Narava pa svojih zakonov ne more nikdar prestopiti. Zato se imenujejo naravni zakoni nepremakljivi. Ali pa iz tega ne sledi, da je božje vladarstvo svetá, kakor je uči krščanska vera, nemogoče? Ako so vse naravne prikazni po zakonu vzroka in nasledka zvezane med sabo, kaj potem pomaga, ob času suše moliti za dež, in kaj pomaga, ob hudi uri zvoniti? Kadar bodo izpolnjene potrebne naravne pogoje, bode deževalo tudi brez molitve, in ako mrzel vihar prihruje med oblake, z vodenjo soparico nasičene, mora iti toča, naj tudi zvoní, in naj ljudje še tako pobožno molijo. Tako bo morebiti kdo sklepal, in tako se sliši marsikdaj govoriti. A ta sklep je napačen.

Dasiravno so namreč naravni zakoni v spredaj navedenem pomenu nepremakljivi, iz tega vendar ne sledi, da mora kaka naravna sila, dasi deluje vedno po istem zakonu, imeti tudi vedno isti vnanji učinek; mogoče je namreč, da druga, nasprotna sila ali moč vnanji učinek zabrani ali premeni. Ako n. pr. kamen z višave izpustim, mora zarad zemljine privlačnosti pasti na zemljo; a če mu roko podstavim, ne bode padel, ker moč moje roke premaga silo privlačnosti. Sv. pismo pripoveduje, da, ko so Izraelci hoteli prestopiti reko Jordan, je obstala voda, ki je od zgoraj tekla, in se je videla kot gora nakopičena; voda pa, ki je bila spodaj, je odtekla, in vse ljudstvo je šlo skozi suhi vodotok. Naravna sila zemljine privlačnosti tû ni nehala delovati na vodo, a viša moč božja je vnanji učinek te sile, t. j. navadni tok reke zabranila. Da se je voda kot gora nakopičila, to ni bila prikazen brez vzroka, marveč vzrok tej prikazni je bila neposredna božja moč; in take prikazni imenujemo čudeže. — A ravno tû smo dospeli do resnične težave in do pomisleka, kojega mora staviti naravoslovje, tako se mi bode tû reklo. Res je, da se more zunanji učinek kake sile zabraniti ali premeniti, ne da bi se prelomili naravni zakoni; a to se more storiti le zopet po kaki naravni sili, po kaki drugi vnanji prikazni; nemogoče pa je, da bi kaka nematerijalna, duhovna moč, kakoršna je moč volje božje, na ta način vplivala na naravne prikazni. Zato je tudi naravoslovcu nemogoče misliti, da bi Bog na prošnjo in molitev ljudi segal v tek naravnih prikaznij, katere se samé, druga drugo vzrokujejo. To bi bilo v resnici proti naravnim zakonom, in vse naravoslovje bi bilo potem nemogoče. — Tej trditvi nasproti opomnim le na to, da je celó človeška volja, ki je tudi nematerijalna, duhovna moč, dostikrat poslednji vzrok naravnim prikaznim, ter da more vplivati in tudi resnično vpliva na tek naravnih prikaznij, vendar pa to naravoslovne véde kar nič ne moti v njenem napredovanji.

Bilo je pred več leti, v času, ko so bila še v modi takozvana popularno-znanstvena predavanja. Nek „popularni naravoslovec“ razlagal je različno namešanemu občinstvu, kako se po naravnih zakonih dela dež, sneg, led, toča itd. Svoj nauk je tudi s poskusi pojasnoval, in prav dobro se mu je mej drugim posrečilo napraviti nekoliko umetnega ledú. Nazadnje pa se vé, da so morali slediti napadi na vero, kakor je bilo takrat sploh v navadi.

Glejte, je rekel „učeni“ gospod, tako se vse prikazni v naravi godé po gotovih pravilih in nepremakljivih naravnih zakonih. Kaj pomaga torej v sprevodih prositi za dež, ali moliti, da bi Bog točo odvrnil. Ni Bog, ampak narava je, ki dela dež in sneg, točo in led; narava pa naših prošenj ne sliši. — Ko je govornik končal, poprosi ga nekdo izmej poslušalcev, naj bi bil tako dober, ter bi še enkrat naredil nekoliko umetnega ledú, ker bi mnogi poslušalci radi vnovič videli ta poskus. Ko se je to v resnici zgodilo, nadaljuje ravno ta poslušalec: Glejte gospod, dasiravno narava led dela, bi nam ga zdaj

le vender brez Vas ne bila naredila. Naredil se je sicer popolnoma po naravnih zakonih, a vender je bila Vaša volja poslednji vzrok njegovemu postanku. Zato sem se moral do Vas obrniti s prošnjo, da bi ga naredili, in Vi ste mi blagovolili prošnjo izpolniti. Zakaj bi nas pa Bog, ki je naravi stvarnik in gospodar, ne mogel uslišati, ako ga prosimo, da bi nam poslal potrebnega dežja, ali da bi nas nesreče obvaroval. Bog more storiti čudež, ako ga je potreba; more nam pa tudi brez čudeža pomagati, kakor ste nam Vi brez čudeža led naredili.

A človeška volja ne more neposrednje vplivati na naravne prikazni, ampak le s posredovanjem človeškega telesa; Bog pa nima telesa, in to je neumevno, kako bi volja neposredno vzrokovala vnanje prikazni. Res da tega ne moremo umeti, a ravno tako neumevno nam je, kako človeška volja vpliva na možjane in čutnice in po teh na vse človeško telo. Toda česar ne umemo, tega še ne smemo tajiti ali za nemogoče razglasiti. Tudi v teku naravnih prikaznij veči del le to spoznamo, kaj in v katerem redu se godí; nerešeno pa nam ostane vprašanje, kako se godí, ali kako se prikazni druga drugo vzrokujejo? —

Iz vsega tega je jasno, da nauk o božjem vladarstvu svetá naravoslovni vědi ne nasprotuje in njenega razvitka prav nič ne ovira. Zato more tudi vednostno izobražen človek z vernim národom vred zaupati v božjo previdnost, ki vlada in se razodeva kakor v vesoljnem stvarstvu, tako tudi v zgodovini človeštva in posameznega človeka. —

O vrednosti in potrebi praktične metodike v slovenskem jeziku.

I. L.

Koliko vrednosti je to, da se ves pouk opira na materinski jezik, o tem mi ni treba govoriti, ker imajo to prepričanje uže vsi, katerim so te vrstice namenjene. Da je z otrokom treba v materinskem jeziku t. j. v njegovem jeziku govoriti, tega naravnost navadno zanikali niso tudi tisti ne, kateri bi radi v vseh naših šolah nemščini prednost dali. Začénja se pa vender razširjevati že svedočenje o potrebi tega, da naj se ne samo v národnih šolah prvo skrb obrača na materinski jezik, kateri edini naj se rabi kakor učni jezik, ampak tudi v srednjih šolah in na učiteljiščih naj se slovenščina rabi kolikor mogoče pri vseh predmetih. Za učiteljišča utegne morda v bodočnosti pri nas to načelo obveljati, da se v obče le slovenščina rabi za učni jezik, nemščini pa se daje le toliko pozornosti in za-njo porabi le toliko časa in truda, da si učiteljski pripravniki tudi tega jezika v govoru in pismu prisvojé! V dosego tega namena, namera se nemščina obdržati 1) za ta predmet sam, kateremu se pa utegne v vsakem letniku precej ur na teden odmeriti, in 2) menda za pedagogiko, t. j. za odgojo in ukoslovje ter za povest o odgoji in pouku, za katere slednje predmete je v učnem načrtu za učiteljišče odločeno lepo pa potrebno število 17 ur na teden.

Ako bi sl. vlada nameravala uvesti tudi za pedagogiko slovenski poučni jezik, kazalo bi preskrbeti slovenske knjige tudi za ta — rekel bi — najvažnejši učni predmet, in morebiti v ta namen prirediti izvrstne nemške učne knjige te stroke od dr. Lindner-ja in Niedergesässa, za kar je imel pisatelj teh vrstic že dovoljenje in za kar je delal že nekoliko priprav. Toda glasovi, da se z najmanjšo škodo za slovenščino more ravno pedagogika še v bodoče v nemškem jeziku predavati, in pa ta okolščina, da bi poslovenjevanje teh knjig stalo veliko truda in založba njihova veliko stroškov, napotili so me, da sem odstopil od tega sklepa. Premišljeva je ta predmet učiteljišč, namreč pedagogiko, zapazil sem pa, da je važen oddelek njen metodika, t. j. navod, kako poučevati v vseh